
THE STYLIZED BEAUTY OF DÓN VEGETABLE ON THE CÚT PIÊU THE BLACK THAI ETHNIC COMMUNITY

Dang Thuy Trang

Master's program student in Applied Arts at Van Lang University.

Email: trang.2482104100039@vanlanguni.vn

Received: 23/8/2024

Reviewed: 21/9/2024

Revised: 26/9/2024

Accepted: 06/11/2024

Released: 15/11/2024

The stylization of dön vegetable on the cút piêu is not only a form of decoration but also carries deep spiritual and symbolic meaning of the Black Thai ethnic people. The study and detailed analysis of elements such as shape, structure, shaping techniques and color meanings of A not only clarify the art and culture of the Black Thai ethnic people, but the article also aims at solutions to preserve and develop this cultural value in the current context.

Key words: Black Thai ethnic community; Cultural values; *Dön* vegetable; Preserving cultural heritage preservation.

1. Giới thiệu

Khăn piêu của người Thái đen không chỉ nổi bật nhờ vẻ đẹp mang tính thẩm mỹ mà còn vì những giá trị văn hóa mà nó mang trong mình. Một trong những yếu tố làm nên sự đặc trưng và lôi cuốn của khăn piêu chính là cút piêu, với hình cuộn tròn tinh xảo phỏng theo dáng cây rau dön cùng màu sắc rực rỡ tạo nên hoa văn rau dön uốn cong đầy mê hoặc. Hoa văn rau dön, với sự kết hợp hài hòa giữa các đường nét mềm mại và những hình thái sáng tạo, không chỉ thể hiện tài năng khéo léo của người Thái đen mà còn mang đậm ý nghĩa văn hóa sâu xa. Những hoa văn này phản ánh một cách tinh tế mối liên kết chặt chẽ giữa con người và thiên nhiên, đồng thời là biểu hiện của tâm hồn và trí tuệ của cộng đồng người Thái đen. Mặc dù, có nhiều nghiên cứu về văn hóa trang phục của người Thái đen nhưng vẫn thiếu các công trình tập trung sâu vào rau dön cách điệu trên cút piêu. Chưa có nghiên cứu nào cung cấp thông tin chi tiết và hệ thống về hình dạng, cấu trúc, cũng như ý nghĩa biểu tượng và giá trị văn hóa của rau dön cách điệu. Bài nghiên cứu này sẽ cung cấp cái nhìn mới về các đặc điểm nghệ thuật của hoa văn rau dön và đóng góp vào việc bảo tồn, phát huy di sản văn hóa quý báu này.



Hình 1: Rau dón

2. Tổng quan nghiên cứu vấn đề

Trong bối cảnh toàn cầu hóa, việc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống đang trở nên cấp thiết hơn bao giờ hết. Sự xâm nhập của các nền văn hóa khác và sự phát triển nhanh chóng của công nghệ hiện đại có thể làm mờ nhạt những giá trị văn hóa bản địa, gây ra thách thức lớn trong việc gìn giữ di sản văn hóa. Hoa văn rau dón cách điệu trên nút piêu của người Thái đen là một ví dụ tiêu biểu của di sản văn hóa truyền thống đang cần được bảo tồn và phát huy.

Khăn piêu, phụ kiện truyền thống của phụ nữ Thái đen, là biểu tượng tinh tế của nghệ thuật dệt và thủ công. Với họa tiết phức tạp và màu sắc sặc sỡ, khăn piêu không chỉ thể hiện tay nghề khéo léo mà còn phản ánh bản sắc văn hóa sâu sắc. Mỗi hoa văn mang ý nghĩa riêng, từ thiên nhiên như rau dón đến giá trị văn hóa, truyền thống, kể lại câu chuyện về đời sống và tín ngưỡng của người Thái đen. Việc bảo tồn và truyền dạy kỹ thuật này giúp giữ gìn di sản văn hóa và làm giàu thêm văn hóa nhân loại.

Cút piêu, phần trang trí đặc biệt trên khăn piêu của người Thái đen, là điểm nhấn nổi bật thể hiện sự kết hợp hoàn hảo giữa nghệ thuật và văn hóa truyền thống. Được làm từ một mảnh vải đỏ, cút piêu được chế tác bằng cách bọc lõi chỉ và cuộn tròn lại theo hình tròn ốc, tạo nên hình dáng đặc trưng và bắt mắt. Mỗi chiếc cút piêu được gắn một cách khéo léo trên ba đoạn thẳng của mỗi đầu khăn, tạo nên cảm giác như chúng là một phần nguyên sơ không thể tách rời khỏi thân khăn tạo nên sự hòa quyện hoàn hảo giữa nghệ thuật thêu và cấu trúc của khăn. Việc làm cút piêu là một quá trình đòi hỏi sự tỉ mỉ và kỹ năng cao chỉ những nghệ nhân dày dặn kinh nghiệm mới có thể thực hiện một cách hoàn hảo, vì đây là công đoạn khó nhất và quan trọng nhất trong việc thêu khăn. Cút piêu không chỉ thể hiện tài năng và tinh thần sáng tạo của phụ nữ Thái đen mà còn góp phần bảo tồn di sản văn hóa độc đáo của cộng đồng.

Rau dón, loại rau mọc hoang dã ở vùng núi rừng, được cách điệu và trang trí trên nút piêu. Rau dón không chỉ là thực phẩm quen thuộc mà còn là biểu tượng văn hóa và tâm linh. Được mệnh danh là “vua” của các loại rau, rau dón có giá trị dinh dưỡng cao và thường xuất hiện trong các món ăn đặc sản trong những dịp lễ hội. Với cành dài và lá nhỏ xòe ra xung quanh, những cành lá già gần gốc có màu đen, những cành lá non mọc lên từ giữa gốc tạo thành hai, ba cái cần, có cái dài tới nửa mét, đầu cong như móc câu, rau dón trở thành nguồn cảm hứng nghệ thuật phong phú nhờ hình dáng độc đáo của nó [1]. Trong văn hóa người Thái đen, rau dón không chỉ được sử dụng trong ẩm thực mà còn được cách điệu và trang trí trên

cút piêu, tạo nên một tác phẩm nghệ thuật độc đáo, biểu tượng cho sự gắn kết giữa con người và thiên nhiên. Giá trị truyền thống này đang dần mai một, nên việc nghiên cứu và bổ sung kiến thức về hoa văn rau dớn là cần thiết để bảo tồn và phát huy di sản văn hóa Thái đen.

Tuy nhiên, việc nghiên cứu về cút piêu và hoa văn rau dớn vẫn còn rất hạn chế. Các công trình như "Tư liệu lịch sử và xã hội dân tộc Thái" của Đặng Nghiêm Vạn (1977) hay "Người Thái ở Tây Bắc Việt Nam" của Chăm Trọng (1978) chỉ cung cấp cái nhìn khái quát về văn hóa và trang phục của người Thái, mà không đi sâu vào chi tiết về cút piêu hay hoa văn rau dớn. Khi tìm kiếm thông tin, có thể thấy rằng cút piêu chỉ được nhắc đến một cách sơ lược trong những nghiên cứu về trang phục truyền thống hoặc khăn piêu, và rất ít tài liệu chuyên biệt phân tích kỹ lưỡng về đặc điểm hay ý nghĩa của cút piêu và hoa văn rau dớn. Hiện tại, theo kết quả tìm kiếm của tác giả, chỉ có video từ kênh YouTube Vietnam Discovery (2017) với tiêu đề "Sự tích chiếc khăn piêu vùng Tây Bắc" đề cập trực tiếp đến hoa văn rau dớn trên cút piêu, cho thấy sự thiếu hụt lớn về tài liệu và nghiên cứu chuyên sâu liên quan đến chủ đề này. Sự thiếu hụt nghiên cứu về hoa văn rau dớn trong nghệ thuật thêu của người Thái đen đang cản trở việc bảo tồn di sản văn hóa. Hoa văn này cần được nghiên cứu sâu hơn để tôn vinh kỹ thuật và giá trị nghệ thuật, đồng thời góp phần bảo tồn và phát huy bản sắc văn hóa của người Thái đen. Điều này không chỉ giúp thế hệ sau hiểu rõ sự kết hợp giữa nghệ thuật thủ công và đời sống văn hóa mà còn tạo nền tảng cho việc bảo tồn bền vững trong tương lai.



Hình 2: Khăn piêu



Hình 3: Một số mẫu cút piêu

3. Cách tiếp cận và phương pháp nghiên cứu

Nghiên cứu về hoa văn rau dớn trên cút piêu của người Thái đen đòi hỏi một phương pháp tiếp cận toàn diện và hệ thống để hiểu sâu sắc về giá trị nghệ thuật, văn hóa và lịch sử của nó. Để đạt được mục tiêu này, việc lựa chọn và áp dụng các phương pháp nghiên cứu phù hợp là vô cùng quan trọng, giúp làm nổi bật các khía cạnh độc đáo của hoa văn rau dớn. Quá trình nghiên cứu cần được thực hiện một cách khoa học và hợp lý, đảm bảo rằng tất cả các yếu tố nghệ thuật và văn hóa đều được phân tích kỹ lưỡng, từ đó làm sáng tỏ những giá trị đặc biệt của hoa văn.

Trước hết, phương pháp tiếp cận lịch sử và nghệ thuật là nền tảng chính để phân tích sự phát triển và biến đổi của hoa văn rau dớn trên cút piêu. Hoa văn này không chỉ là một tác phẩm nghệ thuật mà còn phản ánh quá trình phát triển văn hóa của người Thái đen qua nhiều thời kỳ. Tiếp cận từ góc độ lịch sử giúp xác định các giai đoạn hình thành và phát triển của hoa văn, cũng như các tác động xã hội đến quá trình thay đổi này. Sự thay đổi về phong cách,

màu sắc và kỹ thuật thêu thể hiện sự thích nghi của người Thái đen với môi trường sống và văn hóa xã hội, đồng thời giúp duy trì và truyền lại các giá trị truyền thống của cộng đồng qua nghệ thuật thêu cút piêu.

Song song đó, phương pháp tiếp cận từ nghệ thuật giúp phân tích sâu hơn về kỹ thuật thêu, cấu trúc và thẩm mỹ của hoa văn rau dớn. Cút piêu không chỉ là một phụ kiện trang trí mà còn mang ý nghĩa văn hóa và tín ngưỡng sâu sắc. Nghiên cứu sẽ xem xét cách người Thái đen sử dụng hình học, màu sắc và kỹ thuật thêu để tạo ra những sản phẩm tinh tế, thể hiện triết lý sống về sự hòa hợp giữa con người và thiên nhiên. Hoa văn rau dớn không chỉ là biểu tượng của sự sáng tạo mà còn thể hiện quan niệm về cuộc sống và thế giới xung quanh của người Thái đen.

Phương pháp tiếp cận liên ngành là một trong những yếu tố cốt lõi để nghiên cứu hoa văn rau dớn trên cút piêu một cách toàn diện. Kết hợp các lĩnh vực như nghệ thuật học, xã hội học, dân tộc học và văn hóa học, nghiên cứu không chỉ tập trung vào các kỹ thuật thêu mà còn phân tích sâu về ý nghĩa văn hóa, xã hội và tâm linh mà hoa văn này truyền tải. Nghệ thuật học giúp phân tích chi tiết kỹ thuật thêu và bố cục của hoa văn, làm rõ cách các nghệ nhân Thái đen biến hóa hình ảnh rau dớn thành các chi tiết nghệ thuật độc đáo trên cút piêu. Xã hội học cung cấp góc nhìn về vai trò của hoa văn trong đời sống xã hội, từ nghi lễ, tín ngưỡng đến mối liên kết giữa nghệ thuật và đời sống thường ngày. Dân tộc học giúp khám phá giá trị tôn giáo và văn hóa ẩn chứa trong hoa văn, từ sự sống, may mắn cho đến sự bảo vệ tâm linh. Văn hóa học sẽ đặt hoa văn rau dớn vào bối cảnh rộng lớn của nền văn hóa Thái đen, từ đó làm nổi bật vai trò của cút piêu trong việc duy trì và phát huy bản sắc văn hóa qua các thời kỳ và trong bối cảnh hiện đại hóa xã hội.

Để triển khai nghiên cứu, phương pháp phân tích tư liệu và tổng hợp, so sánh là những bước khởi đầu quan trọng. Nghiên cứu sẽ thu thập và phân tích các tài liệu liên quan đến cút piêu và hoa văn rau dớn từ các nguồn như sách, bài báo khoa học và luận án. Phân tích tư liệu giúp xây dựng cơ sở dữ liệu đầy đủ, từ đó xác định những khía cạnh đã được nghiên cứu và những khoảng trống cần khai thác thêm. Phương pháp so sánh sẽ giúp đối chiếu các mẫu hoa văn rau dớn qua các thời kỳ khác nhau để nhận diện sự thay đổi về phong cách, kỹ thuật thêu và ý nghĩa văn hóa, từ đó làm rõ tác động của các yếu tố văn hóa và xã hội trong từng giai đoạn lịch sử. Ngoài ra, phương pháp điều tra xã hội có thể được sử dụng khi cần thiết để thu thập thêm thông tin từ các nghệ nhân, thợ thêu truyền thống hoặc những người am hiểu về văn hóa Thái đen. Điều này bổ sung thêm dữ liệu thực tiễn về quy trình sáng tạo và vai trò của hoa văn rau dớn trong đời sống hiện đại. Phương pháp điều tra xã hội giúp cân bằng giữa lý thuyết và thực tiễn, đảm bảo rằng các kết luận rút ra đều dựa trên dữ liệu thực tế. Cuối cùng, việc tham vấn chuyên gia là bước không thể thiếu nhằm đảm bảo tính chính xác và khoa học cho nghiên cứu. Các chuyên gia về văn hóa và nghệ thuật thêu của người Thái đen sẽ cung cấp những đánh giá chuyên sâu về kỹ thuật và thẩm mỹ của hoa văn rau dớn. Các buổi thảo luận với chuyên gia không chỉ làm rõ các khía cạnh kỹ thuật và văn hóa mà còn mở ra những hướng nghiên cứu mới cho việc bảo tồn và phát triển di sản văn hóa trong bối cảnh hiện đại.

Tóm lại, sự kết hợp giữa các phương pháp liên ngành không chỉ giúp nghiên cứu khám phá các khía cạnh đa chiều của hoa văn rau dớn mà còn mang lại cái nhìn toàn diện và sâu sắc về vai trò của nó trong văn hóa và đời sống người Thái đen. Điều này giúp làm rõ các giá trị

thâm mỹ và nghệ thuật của hoa văn, đồng thời hiểu rõ hơn về ý nghĩa văn hóa, xã hội và tâm linh mà nó truyền tải, từ đó góp phần vào việc bảo tồn và phát huy di sản văn hóa của người Thái đen trong bối cảnh hiện đại.

4. Kết quả nghiên cứu

4.1. Cút piêu của người Thái đen

Cút piêu không chỉ đơn thuần là một món đồ trang trí hay nét văn hóa đặc trưng của người Thái đen, mà còn là biểu tượng sống động của sự kết nối với thiên nhiên, tôn vinh những giá trị truyền thống và niềm tin vào một cuộc sống đầy đủ, sung túc và hạnh phúc. Từng chi tiết tỉ mỉ trên mỗi chiếc cút piêu thể hiện sự tinh tế và công phu của người Thái đen trong việc bảo tồn và phát triển nghệ thuật thêu này. Việc đính cút vào khăn piêu không chỉ thể hiện sự khéo léo mà còn biểu lộ lòng tôn trọng sâu sắc đối với các giá trị tinh thần của người Thái đen. Khăn piêu có đính cút không chỉ được sử dụng trong cuộc sống hàng ngày mà còn trong các dịp lễ hội quan trọng, nhằm nâng cao tính linh thiêng và giá trị trang phục của người mặc. Ngoài ý nghĩa về mặt văn hóa và tinh thần, cút piêu còn mang trong mình những ý nghĩa tâm linh sâu sắc. Việc lựa chọn số lượng cút piêu theo các con số như 3, 5, 7 mang ý nghĩa đặc biệt, bởi người Thái đen quan niệm số lẻ là số của sự sống, của người đang sống, biểu hiện cho sự chưa hoàn chỉnh đang vươn lên. Phụ nữ Thái đen thường đội khăn piêu có cút chùm ba, nhưng khi tặng khăn piêu cho người mình quý trọng, họ làm loại có cút chùm năm trở lên [5]. Câu nói dân gian “Piêu ba cút dành bác, piêu năm cút để tặng thím chồng” phản ánh rõ nét những quy tắc và giá trị trong văn hóa Thái đen đồng thời gắn kết và tôn vinh những giá trị tâm linh, văn hóa của dân tộc.

4.2. Hoa văn rau dớn cách điệu

Trong cút piêu ẩn chứa câu chuyện từ xa xưa về cuộc sống ban đầu của người Thái đen đã trải qua hàng nghìn năm. Chuyện kể về các cút piêu tròn tròn xinh xinh là biểu tượng của rau dớn - vật phẩm và là nguồn thức ăn quan trọng đã gắn với người Thái đen từ lâu đời. Trong hình thái, màu sắc và vị ngon mát đưa cơm, rau dớn đã đi sâu vào cộng đồng người Thái đen, gắn liền với nhiều sự tích từ thuở khai thiên lập địa về cuộc thiên di lớn của tộc người Thái cổ về Việt Nam từ thế kỷ XI. Từ ý nghĩa vật chất đơn thuần, rau dớn đã trở thành biểu trưng của văn hóa, thành sự thiêng liêng cho đời sống tâm linh của cả một dân tộc, hình tượng ngọn rau dớn cuộn tròn cong như chiếc móc câu từ đó trở thành đối tượng được miêu tả, phản ánh trong kiến trúc và nghệ thuật tạo hình của dân tộc Thái đen. Hoa văn rau dớn được người phụ nữ Thái đen hiện thực hóa bằng chiếc cút trong chiếc khăn piêu của dân tộc mình. Rau dớn biểu tượng cho sự đầy đủ, ấm no, may mắn và những mơ ước mà đồng bào luôn hướng tới, có mặt trên cút piêu cùng với dáng vẻ yêu kiều thắt đáy lưng ong của người phụ nữ Thái đen càng tôn lên vẻ đẹp đủ đầy, sung túc [5]. Hoa văn rau dớn trên cút piêu của người Thái đen đã trải qua những biến đổi đáng kể qua các thời kỳ lịch sử, từ sơ khai đến hiện đại. Ban đầu, trong thời kỳ sơ khai, hoa văn rau dớn chỉ được thể hiện đơn giản và tinh tế trên các vật dụng hàng ngày của người Thái đen, ở thời kỳ này phụ nữ Thái đen chỉ quấn vải quanh đầu để tránh gió và giữ ấm đồng thời để che đi phần tóc, tránh bị vướng víu, mắc vào cành cây thuận tiện hơn cho lao động, sản xuất. Dần dần khi cuộc sống đỡ vất vả hơn, người phụ nữ Thái đen thấy rằng việc quấn khăn lên đầu như vậy không chỉ bảo vệ sức khỏe mà còn có thể làm đẹp, tạo nên điểm nhấn riêng cho người phụ nữ, do đó chị em đã dần sáng tạo dệt

cho mình những chiếc khăn với hoa văn rực rỡ và gọi đó là khăn piêu từ đó cút piêu mới xuất hiện. Trái ngược với thời kỳ sơ khai, ở thời kỳ phong kiến, hoa văn rau dớn trên cút piêu đã trở nên phức tạp và cầu kỳ hơn, sử dụng nhiều màu sắc và các đường nét thêu tinh xảo, thể hiện địa vị xã hội của gia đình sử dụng. Các gia đình giàu có thường thêu những hoa văn phức tạp để thể hiện sự thịnh vượng và vị thế của mình. Sự phát triển của xã hội và văn hóa đã mang lại sự đổi mới và sáng tạo cho hoa văn rau dớn trên cút piêu. Tuy nhiên, dù ở bất kỳ thời đại nào, người Thái đen vẫn duy trì cút piêu với năm màu với những ý nghĩa riêng biệt: Màu đen tượng trưng cho đất; Màu trắng tượng trưng cho trời, mây, mưa, gió, sương; Màu đỏ tượng trưng cho lửa, mặt trời; Màu xanh tượng trưng cho cây cỏ, núi rừng, sự sống; Màu vàng cam tượng trưng cho mặt trăng, ánh nắng, sự khô cằn; Màu tím tượng trưng cho bóng tối. Ngày nay, hoa văn rau dớn trên cút piêu đã có sự đa dạng hơn về kiểu dáng và phong cách để đáp ứng thị hiếu và nhu cầu người sử dụng. Dù vậy, hoa văn rau dớn vẫn giữ được giá trị cốt lõi của mình là biểu tượng của sự bền bỉ, sáng tạo và văn hóa sâu sắc của người Thái đen.

Ngoài cút piêu, người Thái đen còn dùng rau dớn để tạo khâu cút - biểu tượng trang trí trên nóc nhà sàn. Khâu cút được chế tạo từ những thanh gỗ chập vào nhau, trên cùng là những miếng gỗ tròn, mô phỏng hình dáng của rau dớn cuộn lại. Số lượng ngọn rau dớn trên mỗi khâu cút biểu thị địa vị xã hội của gia chủ, từ một ngọn cho người nghèo đến năm ngọn cho những gia đình giàu có và quyền lực [3]. Điều này tương tự như quy định và ý nghĩa về số cút trên khăn piêu. Không chỉ riêng người Thái đen, cây rau dớn cũng là một biểu tượng phổ biến trong văn hóa và kiến trúc của các dân tộc khác tại Việt Nam, đặc biệt là ở vùng Tây Nguyên. Người Cơ Tu khắc hình hai cây rau dớn uốn cong như vòi voi vào hai trong số bốn cây kèo trong kết cấu nhà mồ của họ. Người Ê-đê sử dụng rau dớn để trang trí các công trình kiến trúc như nhà dài, cầu thang và cột nhà, bên cạnh đó họ còn thể hiện hình ảnh rau dớn qua các phù điêu và tác phẩm khắc gỗ. Tương tự, người Bana và người Jrai cũng sử dụng rau dớn để tạo ra các mô-típ đối xứng trên nóc nhà rông [1].

Điểm khác biệt lớn nhất giữa rau dớn cách điệu trên cút piêu với khâu cút và các sản phẩm của các dân tộc khác là chỉ có duy nhất rau dớn cách điệu trên cút piêu có màu, còn lại các sản phẩm khác đều là điêu khắc, chạm trổ theo dạng nét mảng và không tô màu. Bên cạnh đó, khâu cút và các sản phẩm của dân tộc khác sẽ có hai hình tượng cách điệu cho cùng một sản phẩm ví dụ như khâu cút thì ngoài rau dớn cách điệu sẽ có hoa sen; hoặc sẽ kết hợp rau dớn cùng một số hình tượng khác trên cùng một thiết kế ví dụ trên cây kèo của người Cơ Tu rau dớn được cách điệu cùng hình tượng bầu vú mẹ và trăng sao thể hiện như một phù điêu trang trí [4]. Trong khi đó cút piêu chỉ dùng duy nhất rau dớn để cách điệu, điều này tạo nên tính độc bản cho cút piêu, khi nghĩ về cút piêu sẽ liên tưởng ngay đến rau dớn cách điệu. Tựu chung, nét đẹp của rau dớn cách điệu trên cút piêu nổi bật ở đường nét uốn cong tự nhiên, bố cục hình tròn ốc, màu sắc đa dạng phối hợp hài hòa và đằng sau đó là cả một câu chuyện ý nghĩa về văn hoá và lịch sử. Tất cả những điều này cho thấy rằng rau dớn không chỉ là một mô-típ nghệ thuật mà còn là một phần không thể thiếu trong cuộc sống và văn hóa của các dân tộc thiểu số tại Việt Nam. Sự hiện diện của rau dớn trong nghệ thuật và kiến trúc không chỉ là cách thể hiện về đẹp mà còn thể hiện triết lý sống và giá trị văn hóa sâu sắc của từng cộng đồng dân tộc Việt Nam. Những biểu hiện này phản ánh rõ nét những nền kinh tế hái lượm, tàn dư của chế độ nguyên thủy trong văn hóa nghệ thuật của các dân tộc và rau dớn là

một chi tiết sống động, góp phần làm phong phú những giá trị văn hóa truyền thống của các tộc người trên đất nước ta.

Nghiên cứu về hoa văn rau dớn trên cút piêu của người Thái đen đã khám phá sự phong phú và sâu sắc của di sản văn hóa qua các giai đoạn lịch sử khác nhau. Theo nghiên cứu, từ những đường nét đơn giản ban đầu, hoa văn đã trải qua những sự thay đổi rõ rệt về hình dạng và kỹ thuật sản xuất theo thời gian. Việc điều chỉnh kích thước và hình dạng của hoa văn rau dớn đã phù hợp với ngữ cảnh và nhu cầu thẩm mỹ của từng thời kỳ, từ đó khẳng định vai trò quan trọng của di sản văn hóa trong việc duy trì và phát triển bền vững các giá trị truyền thống. Nghiên cứu này không chỉ khôi phục và bảo tồn di sản văn hóa mà còn là sự tôn vinh sự sáng tạo và nghệ thuật của người Thái đen qua các thế hệ. Hoa văn rau dớn trên cút piêu không chỉ đơn giản là một mẫu trang trí mà là một biểu tượng sống động của một cộng đồng văn hóa.



Hình 4: Thao tác thêu cút piêu



Hình 5: Rau dớn, bầu vú mẹ và trăng sao trong phù điêu trên cột nhà dài của người Ê-đê



Hình 6: Hình tượng rau dớn trong điêu khắc gỗ ở nhà mồ Cotu



Hình 7: Hình tượng rau dớn trên nóc nhà rông Tây Nguyên

5. Thảo luận

Nghiên cứu về sự biến đổi của hoa văn rau dớn trên cút piêu của người Thái đen không chỉ giúp khám phá nghệ thuật truyền thống qua các giai đoạn lịch sử mà còn mang lại những nhận thức sâu sắc về lý tưởng thẩm mỹ, phong tục, tập quán, tín ngưỡng và xã hội của cộng đồng này. Hoa văn rau dớn trên cút piêu chứa đựng một câu chuyện phong phú, biểu đạt rõ nét mối liên hệ mật thiết giữa con người và thiên nhiên, văn hóa và đời sống tâm linh. Những thay đổi trong hoa văn qua thời gian không chỉ là sự tiến hóa của nghệ thuật trang trí mà còn phản ánh sự biến động trong xã hội và quan niệm văn hóa của người Thái đen.

Về lý tưởng thẩm mỹ, hoa văn rau dớn tượng trưng cho sự hòa hợp và cân bằng giữa con người và thiên nhiên, thể hiện triết lý sống của người Thái đen. Rau dớn, một loài cây tự nhiên, được cách điệu qua những đường nét tinh tế trong các họa tiết thêu trên cút piêu. Qua những hoa văn này, người Thái đen gửi gắm ý nghĩa về sự sống trường tồn, sinh sôi nảy nở và sức mạnh của tự nhiên. Điều này không chỉ phản ánh sự nhạy bén về nghệ thuật mà còn cho thấy thẩm mỹ của họ không chỉ dừng lại ở cái đẹp đơn thuần, mà còn gắn liền với triết lý sống gần gũi với tự nhiên, nhấn mạnh sự cân bằng giữa con người và môi trường sống.

Về phong tục và tập quán, hoa văn rau dớn giữ một vai trò quan trọng trong các dịp lễ tết và nghi lễ tín ngưỡng của người Thái đen. Cút piêu thêu hoa văn rau dớn không chỉ là một vật phẩm thẩm mỹ mà còn biểu tượng cho lòng tôn kính với tổ tiên và các lực lượng siêu nhiên. Sự xuất hiện của hoa văn rau dớn trong các dịp quan trọng thể hiện mối liên kết giữa các thế hệ, sự kế thừa văn hóa truyền thống và khẳng định mối quan hệ mật thiết giữa cộng đồng và quá khứ của họ. Từ đó, hoa văn này không chỉ là biểu hiện thẩm mỹ mà còn là công cụ truyền tải các giá trị văn hóa, bảo tồn và kết nối các thế hệ.

Về tín ngưỡng, hoa văn rau dớn trên cút piêu thể hiện niềm tin mạnh mẽ của người Thái đen vào sức mạnh của thiên nhiên và các thế lực siêu nhiên. Họ tin rằng rau dớn, qua sự thể hiện trên trang phục, có khả năng mang lại sự bảo vệ và bình an, giúp họ duy trì mối liên hệ với thế giới tâm linh và tổ tiên. Họa tiết rau dớn không chỉ là biểu tượng về sức mạnh bảo vệ mà còn là cầu nối thiêng liêng giữa con người và các lực lượng thần linh. Điều này cho thấy tư tưởng tôn thờ thiên nhiên đã ăn sâu vào tín ngưỡng và cách nhìn nhận của người Thái đen về thế giới xung quanh.

Trong bối cảnh xã hội hiện đại, hoa văn rau dớn vẫn giữ được giá trị và vai trò trong việc bảo tồn bản sắc văn hóa của người Thái đen, mặc dù xã hội của họ đã trải qua nhiều biến đổi dưới ảnh hưởng của toàn cầu hóa. Mặc dù các kỹ thuật dệt may truyền thống dần được thay thế bởi công nghệ hiện đại, nhưng ý nghĩa biểu tượng của hoa văn rau dớn vẫn tồn tại vững vàng. Ngày nay, hoa văn rau dớn không chỉ xuất hiện trong trang phục truyền thống mà còn trở thành nguồn cảm hứng trong thiết kế thời trang đương đại. Sự hiện diện của nó trong các sản phẩm thời trang và nghệ thuật đương đại phản ánh sự giao thoa giữa truyền thống và hiện đại, giữa văn hóa địa phương và quốc tế. Điều này cho thấy rằng, hoa văn rau dớn không chỉ đơn thuần là một di sản văn hóa mà còn là một nguồn lực cho sự phát triển sáng tạo trong thời trang và nghệ thuật đương đại.

Sự biến đổi và tồn tại của hoa văn rau dớn trong bối cảnh hiện đại thể hiện khả năng thích ứng của cộng đồng Thái đen với những thay đổi của xã hội. Mặc dù các yếu tố hiện đại đã xâm nhập vào đời sống cộng đồng, hoa văn rau dớn vẫn giữ được giá trị văn hóa và tinh thần, không chỉ để bảo tồn di sản mà còn để khẳng định bản sắc văn hóa của người Thái đen trong thế giới ngày càng biến động. Giá trị này không chỉ thể hiện qua vẻ đẹp thẩm mỹ mà còn qua mối quan hệ bền chặt giữa hoa văn với các yếu tố văn hóa, tín ngưỡng của người Thái đen.

Nhìn chung, sự biến đổi của hoa văn rau dớn trên cút piêu không chỉ là quá trình sáng tạo nghệ thuật mà còn phản ánh sự thay đổi trong các khía cạnh xã hội, văn hóa và tín ngưỡng của người Thái đen. Hoa văn này không chỉ góp phần duy trì bản sắc văn hóa của cộng đồng

mà còn đóng góp vào sự đa dạng văn hóa toàn cầu. Nghiên cứu sâu hơn về hoa văn rau dớn giúp bảo tồn di sản văn hóa và khuyến khích sự sáng tạo, tạo cơ hội giao lưu và phát triển văn hóa trong bối cảnh hiện đại.

Tuy nhiên, nghiên cứu này cũng gặp một số thách thức, đặc biệt là việc thiếu hụt dữ liệu lịch sử về các mẫu hoa văn qua các thời kỳ. Để hiểu rõ hơn về sự biến đổi của hoa văn rau dớn, các nhà nghiên cứu cần kiên nhẫn và sáng tạo trong việc khai thác tài liệu và áp dụng các phương pháp nghiên cứu phù hợp. Trong tương lai, sự phát triển của hoa văn rau dớn có thể tiếp tục thay đổi theo những biến động xã hội và thẩm mỹ, mở ra cơ hội mới cho việc bảo tồn và phát triển văn hóa Thái đen.

Sự biến đổi này không chỉ giữ cho truyền thống văn hóa Thái đen tiếp tục tồn tại mà còn giúp họ khẳng định giá trị trong nền văn hóa toàn cầu. Các nỗ lực nghiên cứu và bảo tồn di sản văn hóa không chỉ giúp bảo vệ các giá trị truyền thống mà còn tạo điều kiện để văn hóa Thái đen tiếp tục phát triển, thích ứng và đóng góp vào sự đa dạng văn hóa của thế giới. Việc duy trì và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống thông qua hoa văn rau dớn không chỉ giúp cộng đồng Thái đen giữ gìn quá khứ mà còn tạo nền tảng vững chắc cho sự phát triển văn hóa trong tương lai.

6. Kết luận

Nghiên cứu về hoa văn rau dớn trên cút piêu của người Thái đen mở ra góc nhìn sâu sắc và toàn diện về sự phát triển tinh tế của nghệ thuật truyền thống này qua các thời kỳ lịch sử. Từ những đường nét đơn giản và nguyên thủy ban đầu, hoa văn rau dớn đã trải qua một quá trình biến hóa đầy ấn tượng, phát triển thành những tác phẩm nghệ thuật độc đáo và phong phú. Những hoa văn này không chỉ phản ánh sự đa dạng và tinh tế của văn hóa Thái đen mà còn chứa đựng những giá trị tinh thần sâu sắc, thể hiện lòng kính trọng chân thành đối với thiên nhiên và triết lý sống của cộng đồng. Mỗi hoa văn rau dớn không chỉ là biểu tượng của sự khéo léo trong nghệ thuật dệt may mà còn là minh chứng sống động cho một hệ thống tri thức văn hóa đã được lưu truyền và gìn giữ qua nhiều thế hệ, góp phần làm phong phú di sản văn hóa của dân tộc.

Nghiên cứu này đã làm sáng tỏ các khía cạnh quan trọng của văn hóa và nghệ thuật của người Thái đen, đồng thời mở rộng hiểu biết về các giá trị truyền thống và bản sắc văn hóa của họ. Phân tích sự biến đổi và tinh luyện của hoa văn rau dớn đã giúp chúng ta nhận diện rõ hơn sự đa dạng trong di sản văn hóa của cộng đồng này, đồng thời nhấn mạnh tầm quan trọng của việc bảo tồn và phát triển các nghệ thuật trang trí truyền thống. Đây không chỉ là một hoạt động bảo vệ sự đa dạng văn hóa mà còn góp phần vào việc duy trì và phát huy di sản dân tộc, giữ gìn những giá trị văn hóa quý báu cho các thế hệ mai sau.

Từ những kết quả nghiên cứu này, việc khuyến khích và hỗ trợ các hoạt động nghiên cứu tiếp theo là vô cùng cần thiết. Điều này không chỉ giúp chúng ta hiểu sâu hơn về bản sắc văn hóa của người Thái đen mà còn đảm bảo rằng những giá trị văn hóa đặc sắc này sẽ được gìn giữ và truyền lại một cách đầy đủ và chân thực cho các thế hệ tương lai. Việc bảo tồn và phát triển văn hóa truyền thống không chỉ làm giàu thêm kho tàng văn hóa nhân loại mà còn củng cố vai trò của nghiên cứu trong việc bảo tồn di sản văn hóa. Đồng thời, điều này tạo điều kiện cho sự phát triển bền vững và đa dạng của cộng đồng dân tộc, khuyến khích sự sáng tạo

và đổi mới trong việc gìn giữ và phát huy những giá trị văn hóa độc đáo. Những nỗ lực này không chỉ góp phần bảo tồn di sản văn hóa truyền thống mà còn mở ra những cơ hội mới cho sự giao lưu văn hóa, làm phong phú thêm bức tranh văn hóa toàn cầu và khẳng định vị trí của văn hóa Thái đen trong kho tàng di sản văn hóa nhân loại. Bằng cách tiếp tục nghiên cứu và bảo tồn các giá trị văn hóa này, chúng ta không chỉ giữ gìn quá khứ mà còn tạo nền tảng vững chắc cho sự phát triển văn hóa bền vững và đa dạng trong tương lai.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Tấn Vịnh (2012), “Cây rau dớn trong đời sống và văn hóa các dân tộc Tây Nguyên”. Truy cập ngày 08/9/2024, từ <https://baodaklak.vn/channel/3609/201204/cay-rau-don-trong-doi-song-va-van-hoa-cac-dan-toc-tay-nguyen-2144769/>
- [2]. Tấn Vịnh (2021), “Cánh tay của Yang”. Truy cập ngày 10/6/2024, từ <https://baogialai.com.vn/canh-tay-cua-yang-post18933.html>
- [3]. Báo điện tử Lạng Sơn (2019), “Khau cút - Biểu tượng văn hóa độc đáo trên nhà sàn của người Thái đen”. Truy cập ngày 10/6/2024, từ <https://baolangson.vn/khau-cut-bieu-tuong-van-hoa-doc-dao-tren-nha-san-cua-nguoi-thai-den-1243233.html>
- [4]. Dương Đình Minh Sơn (2016), “Cây rau dớn hay hoa văn Po me”. Truy cập ngày 10/6/2024, từ <http://thegioidisan.vn/vi/cay-rau-don-hay-hoa-van-po-me.html>
- [5]. Vietnam Discovery (2017), “Sự tích chiếc khăn piêu vùng Tây Bắc”. Truy cập ngày 10/6/2024, từ <https://www.youtube.com/watch?v=KU5IOzpeACw&list=PLdqjCtbZBZEWL2DzQOMvmf7qvxWP&index=3>
- [6]. Chăm Trọng (1978), *Người Thái ở Tây Bắc Việt Nam*, Nxb Khoa học Xã hội.
- [7]. Đặng Nghiêm Vạn (1977), *Tư liệu về lịch sử và xã hội dân tộc Thái*, Nxb KHXH.

Tên và nguồn ảnh

- [Hình 1]. Rau dớn /Nguồn: <https://tuyenquang.dcs.vn/DetailView/74012/40/Dam-da-huong-vi-rau-don-vung-cao.html>
- [Hình 2]. Khăn piêu /Nguồn: <http://sonlasta.com/index.php?module=news&act=view&id=573>
- [Hình 3]. Một số mẫu cút piêu /Nguồn: <https://baotangsonla.vn/index.php?module=news&act=view&id=224>
- [Hình 4]. Thao tác thêu cút piêu /Nguồn: <http://sonlasta.com/index.php?module=news&act=view&id=573>
- [Hình 5]. Rau dớn, bầu vú mẹ và trăng sao trong phù điêu trên cột nhà dài của người Ê-đê /Nguồn: <https://heritagevietnamairlines.com/bau-vu-me/>
- [Hình 6]. Hình tượng rau dớn trong điêu khắc gỗ ở nhà mồ Cotu /Nguồn: <https://nld.com.vn/dia-phuong/an-vua-rau-don-nho-ve-tay-nguyen-20120408091337497.htm>
- [Hình 7]. Hình tượng rau dớn trên nóc nhà rông Tây Nguyên /Nguồn: <https://nld.com.vn/dia-phuong/an-vua-rau-don-nho-ve-tay-nguyen-20120408091337497.htm>

NÉT ĐẸP CỦA RAU DÓN CÁCH ĐIỀU TRÊN CÚT PIÊU CỦA NGƯỜI THÁI ĐEN

Đặng Thùy Trang

Học viên lớp thạc sĩ Ngành Mỹ thuật ứng dụng Đại học Văn Lang

Email: trang.2482104100039@vanlanguni.vn

Ngày nhận bài: 23/8/2024

Ngày phản biện: 21/9/2024

Ngày tác giả sửa: 26/9/2024

Ngày duyệt đăng: 06/11/2024

Ngày phát hành: 15/11/2024

Rau dón cách điệu trên “cút piêu” không chỉ là một hình thức trang trí mà còn mang đậm ý nghĩa tâm linh và biểu tượng của người Thái đen. Việc nghiên cứu, phân tích chi tiết các yếu tố như hình dạng, cấu trúc, kỹ thuật tạo hình và ý nghĩa màu sắc của rau dón trên “cút piêu” không chỉ làm rõ hơn về nghệ thuật và văn hóa của người Thái đen, mà còn đề xuất các biện pháp bảo tồn và phát triển giá trị văn hóa này trong bối cảnh xã hội hiện nay.

Từ khóa: Dân tộc Thái; Giá trị văn hóa; Rau dón cách điệu; Bảo tồn di sản văn hóa.